

RÓBERT HORKA:*VENANTIUS FORTUNÁTUS:**ŽIVOT SVĚTÉHO MARTINA**(Bratislava: RKCMBF UK, 2019,
154 stran, ISBN 978-80-88696-77-3)*

Predkladaná publikácia Róberta Horku (dnes už docenta na Univerzite Komenského) je prvým slovenským prekladom hagiografického eposu *Vita sancti Martini* od ranostredovekého básnika Venantia Fortunata pôsobiaceho na území Franskej ríše na prelome šiesteho a siedmeho storočia. Prekladateľské dielo je uvedené rozsiahlou 40-stranovou odbornou štúdiou, ktorá spočiatku mapuje „trojjediný“ život svätého Martina ako historickej postavy popisujúcej jeho pôsobenie v postavení vojaka, mnícha a biskupa. Následne sa autor dostáva k popisu jeho trojjediného života v ranostredovekej literatúre podávajúcej výklad o Martinovom pôsobení v podaní Sulpicia Severa, Paulina z Petricordie a Venantia Fortunata. Štúdia obsahuje životopis každého z uvedených autorov, informácie o ich prameňoch a najmä popis formy, obsahu, a funkcie ich diel. Najväčší priestor je pritom, samozrejme, venovaný básnikovi Venantiovi, ktorého vplyv na neskoršiu stredovekú literatúru autor popisuje na konci svojej štúdie. Tá ma v zá-

sade len dva menšie nedostatky. Citácie z latinských prameňov (strana 9, 24 a 45) tu autor uvádza bez slovenského prekladu, zatiaľ čo v poznámkovom aparáte k samotnému prekladu poskytuje aj verziu slovenskú. Epizodickú roztrieštenosť Sulpiciovho naratívu (s. 26) zase považuje za jedinečný vklad autora do dejín svetovej literatúry napriek tomu, že preferencia kompozície epizodickej pred tou ucelenou má korene už v tzv. striebornom období rímskej literatúry¹ a epizodický charakter je typický aj pre naratív novozákonných evanjelií.²

Čo sa prekladu Venantiovoho diela týka, autor používa prízvukný daktylský hexameter svedomito dodržiavajúc aj pravidlo umiestňovania cézury po piatej dobe. Básnický predhovor je autenticky preložený v elegickom distychu. Prekladateľ nezabúda ani na laického čitateľa a štruktúru prekladateľského verša, ako aj správny spôsob jeho prednesu mu neváha vysvetliť (s. 60). Neprehliada ani básnikove stylistické figúry, a preto možno v texte vidieť polyptoton ako napríklad

1 Jan Šubrt, *Římská literatura*, Praha: Oikoymenh, 2005, s. 221.

2 Robert P. H. GREEN, *Latin Epics of the New Testament: Juvenius, Sedulius, Arator*, New York: Oxford University Press, 2006, s. 72.

„lebo nepravé božstvo si pravý hnev zaslúži právom“ (IV, 248) či aliteráciu „ronila rumennú ríavu raz istá pobledlá žena“ (IV, 252). Nedostatky prekladu majú skôr okrajový charakter. Opakovane sa vyskytujú daktyly začínajúce neprízvučnou slabikou ako napr. „čo stratí“ (*Praef.* 22), „len nemo“ (*Praef.* 31), „než purpur“ (I, 66) alebo „ich slabá“ (I, 276); bohemizmy ako „zbožie“ (I, 61), „žíznivý“ (I, 123), vokatív „Duchu“ (II, 6) či „nemocný“ (IV, 29), ale aj menej známe slová, ktorým čitateľ nemusí celkom porozumieť, ako „bronieť sa“ (II, 461), „pľušť“ (III, 25) alebo „rušať si“ (III, 302). Chvilami sa tiež zdá, že mohol byť zvolený o niečo vhodnejší výraz, ako v prípade slova „tromfnúť“ (I, 141), na mieste ktorého mohlo stáť „zdolať“, „vojvoda“ (I, 305), kde by sa viac hodilo slovo „vojvodca“ či „chrániť si kožu“ (I, 457), kde mohlo stáť „chrániť si život“.

Preklad je sprevádzaný mimoriadne bohatým poznámkovým aparátom, ktorého obsahlosť dokonale umožňuje porozumieť básnikovmu textu aj čitateľovi bez príslušného odborného vzdelania. Zahŕňa odkazy na postavy historické aj mytologické, a to tak antickej, ako aj stredovekej. Vysvetlenie sú toponymá, mená zvierat, rastlín, drahokamov, odevov, ako aj titulov či funkcií, pričom jednotlivé pojmy sú uvádzané aj v latinskom

či gréckom origináli. Doplniť by snáď bolo možné už len latinské znenie básnických ozdôb napodobnených v preklade, pôvodnú Sulpiciovu verziu niektorých význačných pasáží (napr. rozdelenie plášťa – I, 50–67) či malý komentár k dobovému chápaniu katechumenátu (I, 442). Miestami sa tiež vyskytujú malé preklepy, ako napr. „neskroantický“ (s. 13), „pangrycký“ (s. 49) či „Fortunátus“ (s. 62).

Bibliografia je taktiež veľmi bohatá. V primárnych prameňoch možno nájsť básnikov (napr. Prudentius, Sedulius, Avitus), historikov (napr. Ammianus Marcellinus, Gregor z Tours), teológov (Tertullianus, Ambrosius, Augustinus) a epistolografov (Paulinus z Noly, Sidonius Apollinaris), a to nielen tých neskoroantických, ale aj klasických. Nechýbajú však ani uznesenia cirkevných koncilov z územia Galie. Sekundárna literatúra zahŕňa tie najrôznejšie publikácie od titulov venujúcich sa neskorej antike ako takej, až po špecializované monografie venované samotnému Venantiovi. Napriek samozrejmej dominancii zahraničnej produkcie však autor nezabúda ani na domáce preklady Sulpicia Severa v českom³

3 Martin C. PUTNA – Pavel RYNEŠ, *Sulpicius Severus: Život svatého Martina*, Praha: Herrmann & synové, 2003, 369 s.

a slovenskom jazyku.⁴ Dodaf by snáf bolo možné ešfe publikáciu *Biblical Epic and Rhetorical Paraphrase in Late Antiquity*, a to kvôli jej analýze antickej techniky parafrázy prozaického textu do poézie.⁵

Publikácia je riadne vybavená zoznamom skratiek, menným a vecným registrom, ako aj dvojicou máp Galie a severu Itálie, na ktorých (okrem iného) môže čitateľ sledovať cestu z Poitiers do Ravenny, na ktorú básnik vysielal svoju čerstvo napísanú knihu v záverečných veršoch svojho diela (IV, 629–712).

Ako celok je publikácia docenta Horku odborne aj umelecky hodnotným dielom, ktoré svojou prekladateľskou kvalitou, ako aj svojou ohľaduplnosťou k čitateľovi robí slovenskej klasickej filológii dobré meno.

Viktor Wintner

BENEDIKT Z CANFIELDU:

PRAVIDLO DOKONALOSTI 3

(přeložili a vydali Ladislav Tkáčik – Erika Juríková, Gelnica: G-Ateliér, 2020, 334 stran, ISBN 978-80-89888-17-7)

BENEDIKT Z CANFIELDU:

PRAVIDLO DOKONALOSTI 1, 2

(přeložili a vydali Ladislav Tkáčik – Erika Juríková, Bratislava: MiNOR, 2021, 336 stran, ISBN 978-80-89739-18-9)

Benedikt z Canfieldu (nebo také Benet of Canfield, Benoît de Canfield, 1562–1610, vlastním jménem William Fitch) patří mezi významné autory konce 16. a začátku 17. století. Angličan, který konvertoval ke katolicismu a po svém odchodu z Británie vstoupil do Řádu menších bratří – kapucínů, proslul především svými dvěma spisy, *Křesťanský rytíř* a *Pravidlo dokonalosti*, které se dočkaly rozsáhlé recepce zvláště v západní Evropě v 17. století. Druhé zmiňované dílo, *Pravidlo dokonalosti*, má nyní díky autorské dvojici Ladislav Tkáčik – Eva Juríková k dispozici i slovenský a slovensky čtoucí (tedy snad i český) čtenář. *Pravidlo dokonalosti* sepsal Benedikt z Canfieldu původně francouzsky (*Riegle de perfection*), ovšem záhy

4 Miloš LICHNER, *Sulpicius Severus: Život svätého Martina z Tours*, Trnava: Dobrá kniha, 2019, 203 s.

5 Michael ROBERTS, *Biblical Epic and Rhetorical Paraphrase in the Late Antiquity*, Liverpool: Francis Cairns Publications, 1985, 253 s.

vytvořil i anglickou (*The Rule of Perfection*) a latinskou verzi (*Regula perfectionis*), jejíž první vydání se objevilo v roce 1610. Právě z latinské verze, konkrétně z norimberského vydání z roku 1741, byl vytvořen slovenský překlad a vydán s paralelním latinským textem ve dvou fázích. Nejprve vyšla třetí kniha *Pravidla dokonalosti* (2020), po jejímž zveřejnění se následně Tkáčik s Juríkovou, ačkoli to zřejmě původně nebylo plánováno, rozhodli vydat i první a druhý díl *Pravidla* a zpřístupnit tak Canfieldovu knihu v jejím celku.

Upřednostnění vydání třetí knihy *Pravidla dokonalosti* má své zdůvodnění. Třetí část je totiž zjevně nejdůležitější a neoriginálnější. Obsahuje Canfieldovo specifické rozvedení pseudo-dionýsiovské mystiky, v níž kapucín pracuje mimo jiné s těžko uchopitelným pojmem anihilace / znicotnění. Zároveň je třetí kniha také částí nejkontroverznější, neboť právě kvůli ní, respektive kvůli jejímu kvietistickému vyznění v 17. století, se *Pravidlo dokonalosti* dostalo v roce 1689 na index zakázaných knih.

K Benediktovi z Canfieldu a k jeho *Pravidlu dokonalosti* neexistuje v Čechách a na Slovensku velké množství literatury. Vlastně jediné, co jsme před vydáním recenzované knihy měli k dispozici, pochází z pera právě Tkáčika a Ju-

říkové, kteří v průběhu své práce na překladu publikovali několik studií a ukázek ze zmíněného spisu. (Ladislav Tkáčik, „Benedikt z Canfieldu, zabudnutý učitel duchovného života,“ *Studia Capucinatorum Boziniensia* 3, č. 1 (2017): 86–100; Ladislav Tkáčik – Erika Juríková, „Benedikt z Canfieldu a jeho Regula perfectionis,“ *Kultúrne dejiny* 9, č. 2 [2018]: 238–60.) Pokud ovšem nebudeme počítat rozsáhlé pasáže z knihy anglického spisovatele Aldouse Huxleyho *Šedá eminence: život v náboženství a politice* (anglicky *Grey eminence* 1941, český překlad 1948 a jeho reedice 1998), která je věnována prolínání myšlenkového světa a praktické politiky kapucína Josepha Tremblay, poradce kardinála Richelieu. Otec Joseph byl bezesporu výrazně ovlivněn dílem svého řádového spolubratra Benedikta, a tak mu i *Pravidlu dokonalosti* věnuje Huxley náležitou pozornost. Spisovatel však nahlíží na spis poněkud ahistoricky, z hlubin svého specifického pojetí mystiky, a tak jeho příspěvek není spolehlivým zdrojem pro poznání Canfieldova díla, jak ostatně upozorňuje i Ladislav Tkáčik v předmluvě ke třetí knize.

Pravidlo dokonalosti není snadné žánrově zařadit. Tradičně je spis chápán jako mystické dílo, jednak díky vlastnímu Benediktovu vyjá-

dření a jednak díky návaznosti na tradici mystické teologie Dionýsia Pseudo-Areopagity. Mohli bychom jej také řadit mezi duchovní literaturu, či použijeme-li pojem z oblasti historie literatury mezi tzv. „duchovněvzdělavatelnou“ literaturu / „literaturu nábožensky povznášející“ („Erbauungsliteratur“), žánr typický a oblíbený v raně novověkém písemnictví. Cílem Canfieldova *Pravidla* je totiž navést čtenáře, jak prostřednictvím cvičení (cvičení duchovních s odkazem na středověkou tradici) kultivovat duši a dovést ji k duchovní dokonalosti. *Pravidlo dokonalosti* zároveň probírá i otázky lidského jednání, a tak se dotýká i oblasti morální teologie.

Tato různorodost oblastí souvisí s tématem knihy a s jejím členěním. Cílem Canfieldova cvičení (exercitio) a zároveň jeho pravidlem (regula) je Boží vůle. K Boží vůli hodlá přivést zpět (reducere) lidskou duši nebo duchovní život, přičemž rozdělení Boží vůle na tři momenty odpovídá i pohyb se třemi fázemi: vnější (exterior), vnitřní (interior) a vše převyšující (supereminenter). A tak první kniha se zabývá vůlí vnější, čímž Canfield myslí vůli, jež se projevuje v aktivním životě, druhá je věnována vůli vnitřní, tedy životu kontemplativnímu, třetí pak Boží vůli bytostnou (essentialis).

Tex *Pravidla dokonalosti* je poměrně složitý, plný obrazů, rétorických figur a odkazů přímých i nepřímých na předchozí tradici. Není proto jednoduché představit obsah *Pravidla* v několika odstavcích, avšak můžeme se o to pokusit alespoň prostřednictvím vymezení klíčových inspiračních zdrojů myšlení Benedikta z Canfieldu, které jsou patrné již z předchozího letního náčrtu. V první řadě to je sv. Bonaventura z Bagnoregia, františkán z období vrcholného středověku, který se stal v šestnáctém století pro nový řád kapucínů nejdůležitější teologickou autoritou a jakoby řádovým učitelem. Kruhový pohyb vycházení a návratu, který Bonaventura využívá ve svém díle *De reductione artium ad theologiam*, se u Canfielda propisuje do základního schématu členění Boží vůle a pohybu lidské duše. Je nutné však poznamenat na okraj, že klíčové místo již z první kapitoly první knihy, „ad unicum punctum reducere“ („přivést zpět k jedinečnému bodu“), které je aluzí na Bonaventuru, je ve slovenském překladu nepřesně jako „uviesť jediný moment“ (I, s. 34), čímž vztah ke františkánskému mistru přestává být tak patrný.

Vraťme se však k Bonaventurově vlivu. Na mnoha jiných místech je Canfieldova vazba na serafské-

ho doktora spíše proklamovanou než reálnou. Jistě, Benedikt uvádí výslovně několik děl sv. Bonaventury, z nichž vychází (III, s. 45–47), a mnohdy z nich i s větší či menší přesností cituje, avšak často se jedná o díla, která byla františkánovi v Canfieldově době připisována mylně. I když zde nalezneme přímé či nepřímé odkazy na zmiňované *De reductione*, nebo na *Itinerarium* či *Collationes in Hexaemeron*, nejhojněji citovaná *Mystica theologia* je dílem nikoli Bonaventurovým nýbrž kartuziána Hugona z Balmy a podobně často uváděné *De septem itineribus aeternitatis*, navzdory podobnosti názvu s Bonaventurovým slavným spisem *Itinerarium mentis in Deum*, ve skutečnosti napsal jiný středověký františkán, Rudolf z Biberachu. Tkáčik s Juríkovou zcela správně na adekvátní citace upozorňují v poznámkovém aparátu.

Dalším z myšlenkových zdrojů, a zcela zjevných již ze struktury díla, je tradice rozdělení aktivního a kontemplativního života a hledání poměru mezi nimi, s referencí k novozákonnímu příběhu o Martě a Marii (Lk 10,38–42), a jak Canfield výslovně uvádí také k alegorickému výkladu starozákonních postav manželek patriarchy Jákoba Lei a Ráchel (I, kap. 18). A tak, zjednodušeně řečeno, první kniha se týká života činné-

ho (Lea, Marta), zatímco kniha druhá je věnována kontemplaci (Ráchel, Marie), přičemž Canfield zdůrazňuje, že činný není možné zanedbat ve prospěch kontemplativního. V obou životech se totiž sleduje Boží vůle, v Canfieldově terminologii tu vnější tu vnitřní. V činném životě se Boží vůle projevuje v zákonech, které je třeba následovat, v příkázáních, nařízeních, zákazech apod. (kap. 5) a Canfield podrobně vysvětluje, jakým způsobem, prostřednictvím jakých „cvičení“ má člověk v aktivním životě sledovat Boží vůli. Postupuje systematicky, respektive jeho systematika se odvíjí od alegorického výkladu biblického textu, například stupňů k trůnu krále Šalamouna s platonizující interpretací. Jednotlivé stupně toho, jak má člověk sledovat, zda úmysly jeho jednání odpovídají Boží vůli, korespondují se šesti stupni k trůnu na straně jedné, tj. duše žádostivé, a šesti stupni na straně druhé, což je duše vznětlivá, přičemž obojí má být řízeno uměřeností (I., kap. 8).

Zatímco v aktivním životě přichází Boží vůle „zvnějšku“, poznává se ve stvoření, v kontemplativním životě se poznává „zevnitř“, skrze osvětlení, duch se dotýká Tvůrce samotného. Druhá kniha, o poznání kratší než první, již tedy opouští rovinu vnější vůle

Boží projevující se v zákonech a sleduje vůli „vnitřní“, obrací se na rovinu vnitřní zkušenosti, je záležitostí introspekce. Důležitým aspektem kontemplace, který se stane klíčovým pro uchopení třetí knihy *Pravidla*, je metoda zbavení se obrazů pocházejících z vnějšího, tělesného světa.

Dostáváme se nyní ke třetí, nejkomplikovanější knize *Pravidla dokonalosti*, kterou ve stručnosti můžeme přiblížit prostřednictvím dalšího inspiračního zdroje myšlení Benedikta z Canfieldu, jímž je zmiňovaná mystika a negativní teologie Pseudo-Dionýsia Areopagity. Již samotné rozdělení života na „vnější“, „vnitřní“ a „bytostná / vše převyšující“ („essentialis“, „supereminenter“) upomíná dionýsiovskou trojí cestu teologie: positiva, negativa, eminentiae. A Canfield ostatně již na počátku zmiňuje prameny, ze kterých vychází, přičemž (Pseudo-)Dionýsios mezi nimi má významné místo. Přesněji však členění odpovídá rozlišení, které nalezneme u vlámského mystika Jana van Ruysbroeka, či ještě lépe, u kartuziána Hendrika Herpa (Harpus). V každém případě dionýsiovská, intelektuální mystika se u Benedikta z Canfieldu transformuje do mystiky afektivní, jak je tomu ostatně i v předchozí středověké, především františkánské mystice.

Na pojmové rovině se takový přístup projeví i v tom, že Canfield ztotožňuje Boha s Boží vůlí, což může zároveň přinášet nemalé interpretační problémy. Bůh je totiž pro Benedikta z Canfieldu vůlí, ale také (s odkazem na Bonaventurovo *Itinerarium*) čirým aktem bytí, což jej vede k distinkci mezi Vším (Bůh) a ničím (stvořený svět). Proto při hledání Boží vůle je třeba odhlížet od veškerého stvořeného, které je ničím. A proto proces, který duše podstupuje a který Benedikt z Canfieldu popisuje ve třetí knize *Pravidla dokonalosti*, se nazývá „annihilatio“ – „znicotnění“. Celá kniha nakonec vrcholí cvičením v kontemplaci umučení Ježíše Krista.

Oba svazky slovenského překladu *Pravidla dokonalosti* jsou doprovázeny úvodními studiemi z pera Ladislava Tkáčika. Zatímco předmluva ke třetímu dílu, který vyšel dříve, zasvěceně a podrobněji uvádí do života a myšlenkového světa Benedikta z Canfieldu, předmluva k prvním dvěma knihám neopakuje již řečené a je spíše reflexí nad duchovní literaturou a mystikou a zamýšlí se nad povahou vnitřní zkušenosti i nad hermeneutickými otázkami přístupu k renesančnímu textu. Poznamenáme také, že Ladislav Tkáčik, sám také člen řádu kapucínů, na jiném místě analyzuje i výše

zmíněný klíčový pojem anihilace (Ladislav Tkáčik, „Apofatické myslenie a anihilácia u Benedikta z Canfieldu,“ *Studia Capuccinorum Boziniensia* 7, č. 8 [2022]: 49–63).

Tkáčikovy studie jsou hluboce fundované, prozrazují širokou erudici vydavatelovu a důkladnou obeznámenost se sekundární literaturou. Je však zcela přirozené, že v nich nemohl postihnout veškeré momenty a otázky, které četba Canfieldova díla vzbuzuje. Zaměřím se proto na dva tři důležité problémy spojené s textem, jejichž tematizaci v Tkáčikových textech postrádám.

Předně je třeba upozornit, že jako zdrojový text byla zvolena latinská verze *Pravidla dokonalosti*. I když by srovnání jednotlivých, Canfieldem autorizovaných verzí vydalo na samostatnou studii nebo spíše monografii, bylo by vhodné alespoň načrtnout, v čem se jednotlivé verze liší. Tkáčik pouze poznamenává, s odkazem na Canfieldova vlastní slova, že právě nesrovnalosti mezi různými, i neautorizovanými vydáními, vedly k tomu, že vzniklo opravené latinské vydání. Kritická edice nicméně, jak Tkáčik také uvádí, existuje pouze pro francouzský text. Proč tedy nevzít jako zdrojový text pro překlad francouzské kritické vydání, podobně jak to učinil Kent Emery jr., když vytvářel moderní

anglický překlad, na který Tkáčik s Juríkovou ostatně často odkazuje?

Rozdíly mezi verzemi přitom implikují hned další dvě témata, která v předmluvě řešena nejsou a která se proto nyní pokusím stručně popsat. Jean Orcibal, který v roce 1982 připravil kritické vydání francouzské verze, upozornil mimo jiné na to, že původní francouzský text z konce 16. století neobsahuje závěrečné kapitoly 16 až 20 z třetí knihy, tj. kapitoly, v nichž se píše o připomínání si umučení Ježíše Krista. Orcibal dochází k závěru, že tyto kapitoly byly dodány až později a vyslovuje domněnku, že je tam Canfield doplnil na nátlak svých představených, a dokonce by snad nemusel ani být jejich autorem. Tato hypotéza je klíčová pro interpretaci Canfieldova díla. Zmiňované kapitoly totiž dodávají *Pravidlu dokonalosti* christologický rozměr, který jinak v díle spíše absentuje. Na druhou stranu však vytvářejí určitý nesoulad s autorovým postupem v předchozích knihách a kapitolách, v nichž postupně usiluje o zbavení se jakýchkoli představ. Jejich neorganičnost v rámci celku (tj. na jednu stranu kontemplace je postavena na odhlédnutí od tělesných obrazů, na stranu druhou se mají kontempletovat obrazy fyzického umučení) tak podle

Orcibala svědčí o tom, že se jedná o pozdější, vnější dodatek. Orcibalovu interpretaci však v několika časopiseckých studiích kritizoval Kent Emery, jr. Tento americký badatel naopak považuje zmíněné kapitoly o připomínání Kristova utrpení za integrální vyvrcholení Canfieldovy mystiky. Je sice pravděpodobné, že je Canfield vytvořil později, možná pod vlivem mystiky sv. Terezie z Avily, avšak nejedná se o moment cizorodý, který by jednoduše teocentrismus předchozích částí nahradil chri- tocentrismem, jak to tvrdí Orcibal. Benedikt z Canfieldu podle Emeryho v kapitolách o kontemplaci umučení Pána dovršuje dialektický pohyb, jenž má předobraz v nauce o splývání protikladů (coincidentia oppositorum) Mikuláše Kusánského a kterým smiřuje protiklad kontemplanace bez obrazu a kontemplanace s obrazem.

Zadruhé se problém verzí možná dotýká i tématu odsouzení *Pravidla dokonalosti* na konci 17. století. Nahlédneme-li do dekretů, zjistíme, že na seznam zakázaných knih se dostal konkrétně (a pouze) překlad *Pravidla* do italstiny, vydaný ve Viterbu v roce 1667. Nabízí se otázka, z jaké verze byl překlad pořízen (a v tuto chvíli na ni nejsem s to odpovědět). V každém případě by čtenáře obecně mohlo zajímat to, o čem se Tkáčik nero-

zepisuje, totiž jaké důvody vedly k tomu, že kniha byla zanesena na index. Doplňme tedy ve stručnosti, že *Pravidlo* bylo shledáno problematickým kvůli jeho spojení s kvietismem, s dílem Miguela de Molinos, který prosazoval stav klidu duše v kontemplaci v absolutní pasivitě. Jak ukazuje italská badatelka Adelisa Malena v knize *Hereze dokonalých* (*L'eresia dei perfetti. Inquisizione romana ed esperienze mistiche nel Seicento italiano*, Roma 2003), censor Joannes Antonius de Panormo (tzv. Panormita) uvádí, že Molinos v heretické nauce o pasivní kontemplaci vlastně napodobuje Benedikta z Canfieldu. Panormita zároveň dodává, že nejen třetí kniha *Pravidla dokonalosti*, ale celé dílo obsahuje heretické výroky o Boží vůli. Především se za problematické považuje, že veškeré přirozené činnosti, v nichž lidské tělo nachází zalíbení (jídlo, pití, spánek...), jsou považovány za projev Boží vůle. Na důkladnou teologickou analýzu pojetí Boží vůle u Benedikta z Canfieldu si zřejmě budeme muset ještě počkat, v každém případě však vytýkat kapucínskému autorovi preferování pasivního postoje není adekvátní, jak ukazuje přímá četba *Pravidla dokonalosti*.

Závěrem se zastavme ještě krátce u formální stránky slovenského vydání *Pravidla dokonalosti*.

Ačkoli každý svazek byl vydán v jiném nakladatelství, lze ocenit, že se podařilo dodržet stejnou vnější podobu. Zaznamenal jsem však několik typografických chyb (nejpatrnější je v knize 1,2, s. 231–235, kde zřejmě textový editor automaticky vložil číslování, které zde nepatří, a toto číslování nebylo v redakci odstraněno). Neobvyklý přístup zvolili autoři u poznámkového aparátu, který je dvojí. Pod latinským textem se nachází aparát z latinského vydání z 18. století (tedy ne aparát kritický), pod slovenským textem jsou pak poznámky i výkladové. Historický poznámkový aparát má sice svou určitou historickou hodnotu, někdy však může být matoucí, zvláště když je matoucí samotný odkaz. Čtenáři bych proto doporučil poznámkový aparát pod latinským textem vesměs ignorovat a řídit se poznámkami ve slovenštině.

Samotný překlad je, nakolik jsem schopen posoudit, poměrně zdařilý, především vzhledem k značně komplikovanému zdrojovému textu. Přesto je možné ve vydání nalézt jistá problematická místa. Jako slovenský ekvivalent pro latinské „annihilatio“ překladařelé, řekněme šťastně volí termín „zničotňenie“, avšak bohužel se jej zcela neodrží. Tak na místě, kde latinsky stojí „per verum sui

annihilationem“ (I, kap. 14), se v překladu objeví „skutočným vstúpením do ničoty“, což je stylisticky sice zajímavá varianta, avšak významově poněkud odlišná, byť se zde objeví odkaz na poznámku, co anihilace vlastně znamená (I, s. 173). Podobně v 15. kapitole III. knihy nalezneme (dlužno říci že ve velmi komplikovaném textu) výraz „stav nicoty“ jako ekvivalent pro „annihilari“ (III., s. 207), a na mnoha místech pak „annihilatio“ se překládá jako „dosahování nicoty“. Existence paralelního latinského textu však naštěstí čtenáři může pomoci se v případě nejasnosti zastavit a zamyslet se hlouběji nad významem a složitostí Canfieldovy knihy.

Americký specialista na dějiny křesťanské mystiky Bernard McGinn nedávno napsal, že *Pravidlo dokonalosti* nepatří v současnosti mezi příliš čtené knihy a že překvapivě Benediktovi z Canfieldu je věnováno poměrně málo prostoru. A to navzdory tomu, že Canfield je nesmírně důležitý a vlivný autor a že jeho dílo mělo nejen rozsáhlý vliv, ale že samo o sobě představuje hlubokou syntézu křesťanské mystické moudrosti (Bernard McGinn, *The Persistence of Mysticism in Catholic Europe. France, Italy, and Germany 1500–1675, The Presence of God*, Vol. VI, Part 3, New York 2020,

s. 74). Vydání slovenského překladu potvrzuje, že se sice jedná o dílo čtenářsky náročné, což dnes může odrazovat, avšak že také nabízí komplexní pohled na problematiku zajímavou nejen z historického hlediska, ale také inspirující pro duchovní život samotný.

Tomáš Nejeschleba

JOSEPH DE GUIBERT:

DĚJINY JEZUITSKÉ SPIRITUALITY

(Olomouc: Refugium, 2022, 685 stran, ISBN 978-80-7412-438-9)

Joseph de Guibert SJ se narodil 14. září 1877 v jihofrancouzském Montégut (Haute-Garonne). Zemřel 23. března 1942 v Římě. Studoval na Collège du Caousou v Toulouse (založeno 1874), během studia vstoupil v Toulouse dne 19. října 1895 do Tovaryšstva Ježíšova. Jeho mladší bratr Bernard ho na jeho cestě do Tovaryšstva Ježíšova následoval. De Guibert pokračoval v jezuitských studiích v Toulouse, ve Vals-près-Le Puy ve Francii a v belgickém Enghien, kde byl 26. srpna 1906 vysvěcen. v roce 1899 získal licenciát z literatury na Sorbonně a v letech 1901–1903 studoval na téže univerzitě historii. De Guibert

vyučoval teologii v regionálním semináři v italském Lecce a v Enghien. v letech 1914–1918 byl vojenským kaplanem. Když v roce 1919 založil *Revue d'ascétique et de mystique* (= RAM), začal naplňovat svůj celoživotní záměr, totiž založit periodikum, které by na studium spirituality aplikovalo metody vyžadované soudobým vědeckým výzkumem. Dvacátá a třicátá léta se stala mezi katolíky obdobím *rehabilitace mystického života*. v roce 1924 v prvním čísle RAM napsal Joseph de Guibert o Tomáši Akvinském z hlediska jeho nauky o kontemplaci: „Tomášova nauka je pozoruhodně dobře vystavěná a vynikajícího původu; vynáší na světlo duchovní bohatství dominikánské teologie v definitivní podobě, kterou jí v 16. a 17. století dali velcí vykladači svatého Tomáše Akvinského: kardinál Kajetán († 1534), Dominik Báñez († 1604) a Jan od sv. Tomáše († 1644). O tom, že takto předložená syntéza spojuje v pevnou a harmonickou jednotu značné množství učení a zkušeností katolické duchovní tradice a že nám umožňuje plně zhodnotit mnohé z nejkrásnějších stránek našich velkých mistrů kontemplace, nemůže nikdo vážně pochybovat.“ Vytváření nového teologického oboru, asketické a mystické teologie, v bezprostředně poválečném

období bylo odpovědí na tehdejší potřebu spirituality. Vychází z touhy církevních autorit vychovávat duchovní správce (a později i angažované laiky), kteří by mohli lépe doprovázet a sžít dynamiku spiritualit věřících (ostatních věřících). Otec Garrigou-Lagrange definuje předmět asketické a mystické teologie takto: jde o *aplikaci teologie na vedení duší*. Tato část teologie je podle něj především rozvinutím pojednání o Boží lásce a pojednání o darech Ducha Svatého, aby se ukázalo jejich uplatnění nebo aby se duše přivedly k božskému sjednocení. Na tomto základě, i když stále zřetelněji diferencovanějším pohledem co do obsahu a metody, přednášel de Guibert v letech 1922–1942 asketickou a mystickou teologii na Gregoriánské univerzitě v Římě. Navíc se stal v letech 1932–1942 poradcem *Kongregace pro obřady*, do jejíž kompetence spadala agenda kanonizace svatých. Jeho pedagogické působení jej přivedlo k sepsání *manuálů* (*Theologia spiritualis ascetica et mystica*, 1926–1932; *Leçons de théologie spirituelle*, 1946), odborných monografií (*Études de théologie mystique*, 1930) a *studii z dějin spirituality* (*Les doublets de saint Thomas d'Aquin : leur étude méthodique. Quelques réflexions, quelques exemples*, 1926; *Documenta ecclesiastica christianae perfectionis*

studium spectantia, 1931; posmrtně vydané dílo *La Spiritualité de la Compagnie de Jésus*, 1953). Ostatně přehled díla de Guiberta je v českém vydání uveden vhodně zvoleným výběrem (s. 655–658). v tomto kontextu všestranného rozvoje spirituality je možné vnímat a přesněji identifikovat jednotlivé rozdíly metodologie a cílů, jimiž by se měla ubírat studia askeze a mystiky. Rozdíly narůstají postupně jako typické akcenty rozdílu mezi redakční linií jezuitské revue RAM (1924) a dominikány vedenou revue *La Vie spirituelle, ascétique et mystique* (1919).

Především si je dobré uvědomit celkovou kulturní atmosféru doby. Asketická a mystická teologie vznikala v době nebývalého rozmachu zájmu o mystiku v akademickém světě. v intelektuálním kvasu přelomu 19. a 20. století ovládaném pozitivismem, oceňujícím výlučně to, co lze *zažít*, se mystická zkušenost stává pozvolna ústředním bodem filozofických a akademických debat o náboženství. v této souvislosti se mystická teologie těší rostoucímu zájmu i katolických teologů. To byl i jeden z motivů vzniku nejvýznamnějšího slovníku spirituality a mystiky (*Dictionnaire de spiritualité, ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, 1932–1995 = DSp), jehož byl de Guibert spoluzakladatelem.

Během války, krátce před svojí smrtí, se stal poradcem papeže Pia XII. pro otázky týkající se Francie. Jeho spisy byly především plodem jeho pedagogické činnosti, proto nebyly nikdy v podstatě dokončeny, ale byly živým, vždy aktualizovaným podkladem pro přednášky a práci se studenty. Je věrný své metodě a snaží se obohatit svou výuku tím, že se obrací k jejím vlastním zdrojům. Proto jeho učebnice dosahují své vysoké pedagogické hodnoty nejen díky autorovu nadání a metodě, kterou používá, nýbrž i díky erudici v profánních i církevních vědách, dobré znalosti nauky, pevnému postoji vůči učení církve, citu pro víru, který můžeme nazvat nadpřirozenou rozvážností, především díky jasnému a vyčerpávajícímu výkladu.

Ve své odborné práci se de Guibert SJ zabýval čtyřmi oblastmi: *kontemplací* (kdy vstupoval do odborných polemik, v nichž se utvářely obsahy pojmů jako je *askeze*, *spiritualita*, *mystika*), dále *dary Ducha Svatého*, jejichž zdrojem byl křest, *duchovním vedením* jako konkrétní podobou spirituální formace a nových pastoračních zkušeností (otázka povolání, ústní a mentální modlitba) a konečně *ignaciánskou spiritualitou*. Tato poslední oblast je bohatě zastoupena jeho historickými studiemi. Proč

si de Guibert snažil osvojit metody humanitních pozitivistických věd? Umožnily mu dotek s historickou realitou způsobem vnímatelným tehdejšími vědeckými establishmentem. Zabýval se s oblibou hagiografií a sakramentální teologií takto pojímanou (srov. Michel Olphe-Gallard, „Guibert, Joseph de,“ in *DSp*, 6, 1967, s. 1153–1154).

Ačkoli některým čtenářům, a nelze se tomu divit, bude frazeologie otce de Guiberta připadat nepřehledná či kostrbatá, vždyť je přímo prosycena scholastikou a právníckou terminologií používanou v konstitucích jezuitského řádu, přesto tato recenzovaná příručka má jednu zásadní přednost: vyvrací mnohá nedorozumění a mylné představy o jednom z nejpůvodnějších a nejvlivnějších mystiků 16. století. Nade všechnu pochybnost ukazuje Ignáce z Loyoly jako mystika. Navíc ji nelze pominout, chceme-li porozumět vývoji moderního pojetí spirituální teologie. První výzva asketické a mystické teologii vyvstala v otázce zohlednění historicity teologie. Tuto výtku vnášeli zejména redaktoři časopisu *La Vie spirituelle ascétique et mystique*. Motívem byla snaha některých autorů z revue RAM se vymezovat vůči Garrigou-Lagrangeovi a jeho systematické snaze veškerou spiritualitu přeformulovat do kategorií

(neo)scholastiky. Asketická a mystická teologie má od počátku podobu dějin spirituality. Proto diskuze o místě historického bádání v rámci této disciplíny postupně povede k názoru, že to, co lze považovat za mystiku v dějinách, není v „tomismech“ vždy zcela řešitelné. Oříšek spočíval v tom, že ti, kteří jsou označováni za *středověké mystiky*, jsou pro mnohé pouhými komentátory *mystické teologie* Dionýsia Areopagity. Ve dvanáctém století byl však zájem o tento traktát podnícen právě intelektuální krizí způsobenou vznikem teologie jako nové disciplíny, založené na recepci aristotelské filozofie systematizované sv. Tomášem Akvinským. Zájem o mystickou teologii Dionýsia Areopagity lze chápat právě jako reakci na vznik scholastické teologie nebo jako hledání alternativní a protikladné formy teologie ke scholastické teologii. A tak z podobných důvodů, pro které sv. Bernard atakoval Abelardovu teologii, autoři jako Tomáš Gallus († 1246) a Hugues z Balmy hájili horlivě mystickou teologii proti scholastické teologii. Mělo se s lehkým ironizujícím naladěním obecně za to, že kdyby hypoteticky všichni mystici byli dobrými tomisty, extáze a spojení by pravděpodobně vzbuzovaly podezřívavou rezervovanost, ne tak hlubokou nedůvě-

ru. Protože se asketická a mystická teologie konstituovala na počátku 20. století v kategoriích scholastické teologie, stala se tato její forma diskvalifikující v okamžicích, kdy chtěla ukázat, že mystická teologie byla z velké části vytvořena v opozici a jako reakce na scholastickou teologii. Do takto načrtnutého scénáře vstupuje badatelské úsilí de Guibertovo.

De Guibert se v recenzovaném díle pokusil řešit dva odlišné úkoly: jak pojmut spekulativní syntézu, která by překonala školskou scholastiku, a na čem založit a o co opírat historický výklad dějin spirituality. v textu se střídají oba tyto přístupy. Nejprve sleduje základní rysy mystických zkušeností a duchovních rad sv. Ignáce z Loyoly v jeho spisech, dopisech a pamětech i v té době nedávno objevených soudobých svědectvích. Poté velmi podrobně zkoumá následný vývoj, změny, rozšíření a úpravy ve spisech o modlitbě, kontemplaci, umrtvování a praxi zbožnosti u členů Tovaryšstva Ježíšova až do současnosti první poloviny 20. století. Posléze se pokouší uspořádat do syntézy teologické nuance a duchovní důsledky Ignácova přístupu k modlitbě a askezi. Pro studenty dějin protireformace a teologie vůbec jsou zde zpřístupněny s pečlivostí typickou pro de Guiberta a značně zevrubně

odkazy na tištěné prameny, které jsou uvedeny snad na každé stránce. Sám upozorňuje, že se nezabýval rukopisy. S pohledem na dnešní stav teologických studií se právě toto zdá být nejužitečnějším rysem této knihy. Nestaví na laciných vývodech *light spirituality*, vyvádí čtenáře z povrchnosti, která se zaštiťovala tím, že zbožnost je věcí praxe, a ne spekulace. Zvláště užitečné budou biografické údaje o mnoha autorech, kteří se během čtyř staletí publikování spirituálních textů pokusili znovu formulovat a interpretovat základní myšlenky Ignáce z Loyoly. Student teologie a historie si tak nyní může přecíst přesný a vyčerpávajícím způsobem zdokumentovaný výklad o složení a původním účelu *Duchovních cvičení* a následně posoudit mnoho různých výkladů o modlitbě a kontemplaci, které se v různých částech Evropy rozvíjely po smrti zakladatele jezuitského řádu. V de Guibertově přístupu nenajdeme dobově podmíněný polemický či vyhroceně apologetický tón. Nechce zabředávat do mnoha předcházejících hořkých debat, které našly tolik prostoru i v dílech jezuitů – apologetů jezuitského řádu, o to více u jejich protivníků, kteří usilovali o zrušení řádu. Zde možno odkázat ke studiu protijezuitských pamfletů. Klade spíše velký důraz na doktri-

nální otázky, takže při pojednání o tehdejší jansenistické kontroverzi dokonce opomíjí politické faktory, které k ní ve skutečnosti přispěly v boji trvajícím po několik desetiletí ve Francii (s. 434–446).

De Guibert vychází ze své dřívější studie („St. Ignace Mystique, d'après son Journal Spirituel,” in *RAM*, 19, 1938, s. 3–22, 113–140), v níž ukazuje, proč lze Ignáce z Loyoly považovat především za mystika v plném slova smyslu. Ukazuje v jeho díle nejintimnější postoje jeho nitra a vnitřní hnutí duše, které na to jednoznačně ukazují: Ignácovu mystiku trinitární, eucharistickou a mystiku služby Bohu pro lásku k němu. Tato jeho studie oponuje starším výkladům vůči tzv. *jezuitskému asketismu*, který byl široce napadán pro svůj voluntarismus. Tyto námitky vnášel zasvěceně ve svém díle exjezuita (Henri Brémond, † 1933), jimiž se de Guibert nepolemicky zabývá (s. 290–291, 379–382, 395–396 a na jiných místech). A právě toto vyhodnocování pohledu 19. století na ignaciánské prameny je i pro dnešního čtenáře mimořádně cenné. Zde se plně ukáže i význam dovětku názvu jeho práce: *Spiritualita Tovaryšstva Ježíšova*. Dějinný náčrt (*esquisse historique*) v jeho pojetí není jen objasňováním „velkých dějin“ jako určující faktor dějinného poznání, nýbrž drob-

nokresbou, která ukazuje například místo modlitby v samotném dějinném životě Ignáce v hledání vůle Boží, primát ctnosti víry jako dějinného faktoru, dějinné prostředí proniknuté důvěrou a láskou, která jako dějinná skutečnost vstupuje do vzniku duchovních cvičení sv. Ignáce z Loyoly a odráží se v něm, i vznášený nárok dostát morálním výzvám doby prostřednictvím duchovního vedení, které překonává dobový moralismus. Aniž by snižoval úlohu, kterou hraje oběť sebe sama v životních postojích, jež odpovídají logice evangelia, představuje ideál Tovaryšstva, který se již uskutečnil v osobě jeho zakladatele (trojí stupeň pokory z duchovních cvičení přechází do konstitucí). Je to ideál lásky, která je konkrétní, ne v tichých radostech z osamělého rozjímání v klášteře, ale v napodobování Krista ukřižovaného pro lásku k člověku (srov. s. 426, 464).

K pochopení velikosti předkládaného díla je vhodné si uvědomit, co mu předcházelo a k čemu otevřelo cestu. Na přelomu 19. a 20. století nelze opomenout čtyři skutečnosti, které umožnily obnovu studia jezuitské spirituality: a) všeobecné nadšení pro kritické vydávání základních náboženských textů, rozsáhlého korpusu jezuitských pramenů ze šestnáctého až počátku sedmnáctého

století *Monumenta Historica Societatis Iesu*. Dnes jsou prakticky celá digitalizovaná; b) systematické odborné vzdělávání v oblasti historické kritiky a interpretace, které poskytly rozsáhlejší historickou perspektivu umožňující vytvářet si úsudky o významu událostí a vývoje, jež byly jejich protagonistům v minulosti zčásti skryty; c) založení časopisu *RAM*, který se stal symptomem a hybatelem tohoto vývoje, a zahájení vydávání velkolepého *DSP*, který redigoval Marcel Viller († 1952) spolu s de Guibertem a Ferdinandem Cavalierem († 1954); d) vnější podněty, které přiměly jezuitu, aby přehodnotili svou duchovní tradici a poté ji znovu promysleli. Jezuité byli nuceni se vrátit k pramenům a následně byli nuceni formulovat své závěry způsobem, který zohledňoval kritiku. K většímu užítku z četby může sloužit rozlišení pěti fází budování ignaciánské spirituality: a) období od vydání prvních svazků *Monumenta* do roku 1920, jež otevřelo nové poznatky o tradici jezuitské spirituality; b) druhá fáze (1920–1950) – akademická práce na univerzitách a zakládání jednotlivých pracovišť; c) třetí fáze (1950–1965), kdy došlo doslova k explozi publikování dosavadních studií a její tvůrčí reflexi; d) čtvrtá fáze (1965–1975) – kanonické stvrzení poznatků

generálními kongregacemi a jejich implementace do řádových dokumentů; e) pátá fáze (od roku 1975 do současnosti) je charakterizována procesem neustálého zdokonalování, schvalování, zavádění a popularizace, která již ovlivnila nesčetné množství lidí daleko za hranicemi Tovaryšstva Ježíšova i do jisté míry katolické církve. Vydání Guibertova díla zásadně ovlivnilo důležité třetí období rozvoje studia ignaciánské spirituality. Kniha začíná dlouhou studií o samotném Ignáci, ale pokračuje přehledem učení a praxe jezuitů až do roku 1940, dva roky před vlastní de Guibertovou smrtí. Kniha, která je výpravnou erudicí, má v českém překladu téměř sedm set stran.

Nejtrvalejší úspěchy knihy jsou dva: zaprvé přesvědčivé argumenty, že Ignác byl skutečným mystikem, což je rozvinutí de Guibertova článku z roku 1938 na toto téma; a zadruhé upřesnění, že Ignácova mystika – či spiritualita – byla *mystikou služby*, která se projevovala horlivostí pro dobro druhých, a vedla tak k angažovanosti ve světě ve všech jejích konkrétních detailech. Jako taková nebyla mystikou, která by závisela na přísné monastické tradici, jak se běžně traktovalo, a nebyla ani mystikou, která by využívala snoubeneckou obraznost charak-

teristickou pro velkou část dřívější i pozdější křesťanské mystické tradice. Ta byla, ať už vtipně či nevědomky, rozhodujícím podnětem pro specifikaci mystiky ignaciánské. Ačkoli Guibert jasně ukázal na Ignáce jako na příjemce mystických milostí, učinil tak tím, že ho zařadil do převládajících neoscholastických kategorií týkajících se milosti a přirozenosti ve vztahu k mystické zkušenosti. Díky této knize se však Ignác konečně ukázal jako lidská bytost, které není cizí zmatek a úzkost, ale stejně tak dobře zná božské milosti a útěchy, které ho často přivádějí k slzám. A kromě toho, že Guibertova monografie rozvíjela jeho argumenty ve prospěch Ignácovy mystiky, snažila se také, ne vždy úspěšně, ušetřit širší duchovní jezuitskou tradici, která byla vysoce sofistikovaným způsobem prezentována již zmíněným H. Bremondem. Jeho ostré útoky týkající se tradičního jezuitského asketismu přispěly k tomu, že v roce 1953 publikoval jiný francouzský jezuita, Maurice Giuliani, článek o tom, co nazval *určitými rysy* spirituality Tovaryšstva, které odrážely směr, jímž se ubíraly současné interpretace. Giulianiho zásluhou byla syntéza velké části dosavadní práce, jejímž výsledkem byl ucelený obraz apoštolské spirituality jezuitů prostřednictvím rozlišení

jezuitské a ignaciánské spirituality. Tento článek byl vskutku raným pokusem o identifikaci klíčových prvků toho, co dnes rozumíme pod pojmem *ignaciánská spiritualita*. V přístupu de Guiberta můžeme vnímat toto směřování. Jeho postoj můžeme označit termínem proto-ignaciánská spiritualita, jak je dnes obvykle definována (srov. John W. O'Malley – Timothy W. O'Brien, „The Twentieth-Century Construction of Ignatian Spirituality: A Sketch,” in *Studies in the spirituality of Jesuits*, 52/3, 2020).

Nebývalý počet současných historických studií o České provincii Tovaryšstva Ježíšova jen potvrzuje lehce pozorovatelný trend hlubšího zaujetí současné generace vůči českým dějinám obecně, období baroka a osvícenství zvláště. Jsou to především modernější přístupy heuristické a nebývalý rozmach pomocných věd historických, které otevírají i novou epochu studia dějin jezuitského řádu. Do budoucna lze vyslovit naději, že takto specializovaně zaměřené monografické práce, jako je zde recenzovaná, (nutno podotknout: zařazené správně do kontextu dějin historického poznání samého) otevírají pro interpretaci dějin, historický i teologický soud nad dějinami, nové výchozí badatelské podmínky. De Guibertova práce se týká ohniska neznámého

vzednutí jezuitské vzdělanosti, vzdělávání a misijního působení *prvního Tovaryšstva*: spirituality v její dějinné dynamice, totiž tradice jako skutečnosti normotvorné. Recenzent pléduje pro to, aby přístup de Guiberta obohatil úctyhodné počiny ostatních specializovaných přístupů k dějinám jezuitského řádu v českých zemích, ať už se dotýkají té či oné oblasti života a působení jezuitů. Velmi cenný je také výstižný přehled *druhého Tovaryšstva* (s. 502–573), zahrnující období od roku 1814 do roku 1940. Tyto obecné poznámky mohou být chápány jako podněty ke zpracování dějin České (Slovenské) provincie Tovaryšstva Ježíšova po roce 1814, které zcela chybí.

Pavel Ambros

**VILIAM JUDÁK – JOZEF KRUPA
– MARIAN ŠURÁB:**

ARCHBISHOP THDR. EDUARD NÉCSEY
(1892–1968). SHEPHERD – TEACHER
– PREACHER

(Dublin: ISBCRTI, 2022, 297 stran,
ISBN 978-1-9989986-8-5)

Na konci roku 2022 vyšla v irském katolickém nakladatelství ISBCRTI recenzovaná monografie tří známých slovenských akademiků s názvem: Archbishop ThDr. Edu-

ard Nécsey (1892–1968). Shepherd – Teacher – Preacher. Jak samotný název prozrazuje, publikace mapuje život nitranského arcibiskupa Eduarda Nécseyho, který v ne-snadných dobách obou světových válek, ale i komunistické diktatury Československa, dokázal zachovat věrnost své celoživotní službě v roli kněze a později (arci)biskupa. Jeho mírná a trpělivá povaha je kvalifikována mužem silného charakteru s hlubokým sociálním cítěním, ale zároveň zásadovým, pokud šlo o nespravedlnost nebo zlo v jakékoliv podobě.

První kapitoly knihy s názvem Pastýř, se ujal známý slovenský historik a zároveň Nécseyho pokračovatel v biskupské službě, prof. Viliam Judák, který je považován za jednoho z největších znalců svého nástupce. V těchto souvislostech objevujeme v některých částech monografie ojedinělé, dosud nepublikované pasáže z arcibiskupova života, jenž vynikal především pastýřskou láskou, která v zájmu dobra dokázala hledat východisko mnohdy v obtížných kompromisech. Častokrát bylo potřeba učinit okamžitá rozhodnutí, a to nejen podle logiky zákonů, již zmíněné doby, naproti “logice srdce”, což Nécsey v duchu svého hesla *In omnibus caritas* (Ve všem láska) i prakticky uskutečňoval.

Druhá kapitola z pera dalšího slovenského pedagoga, prof. Jozefa Krupy, věnujícího se oblasti dogmatické teologie, nám představuje vyzrálý profil katolického kněze, doktora posvátné teologie se zaměřením na dogmatickou teologii, biskupa, jako hlavního učitele víry nitranské diecéze, a také člena několika komisí v době Druhého vatikánského koncilu (účastnil se všech zasedání 1962–1965). Právě tyto věroučné elementy sehrály významnou roli i v po koncilním životě arcibiskupa Eduarda, což také ukazuje i osobní účast v roce 1967 na první biskupské synodě, a také aktivní členství v komisi pro apoštolát laiků, do které ho jmenoval tehdejší papež Pavel VI., se kterým ho spojoval přátelský vztah. I proto, v této části s názvem Učitel byl brán zřetel na věroučné prvky již uvedených etap Nécseyho života. Zároveň se nám nabízí určitý obraz o způsobu odevzdávání víry ve dvacátých až sedmdesátých letech minulého století v tehdejší Československu.

Třetí, poslední kapitola této tematicky zaměřené monografie nabízí pastorační pohled vysokoškolského učitele, prof. Mariana Šurába, kterému coby nitranskému diecéznímu knězi je Nécseyova osobnost také důvěrně známa. Obsah této části s titulem Kazatel

chce představit široké veřejnosti kněze/biskupa věnujícího se kazatelské činnosti 53 let. Nejdříve, jako kněze, když byl v roce 1915 v Innsbrucku vysvěcen, a pak od roku 1943 v pozici biskupské služby. Je pochopitelné, že Nécseyho osobnost byla formovaná před koncilní homiletickou vědou se zaměřením na apologeticko-morální charakter. Je správné na tomto místě ocenit jeho novou homiletickou vitalitu, kterou přinesl koncilní duch a jeho nová témata, jak nám podrobným způsobem předkládá tato třetí část.

Shledáváme, že předložená analyticko-interpretační publikace, diferencována do třech již představených kapitol, chce být nejen shrnutím komplexního díla, věnujícího se životu a dílu arcibiskupa Eduarda Nécseye, ale také zaměřením do prostředí široké veřejnosti. Jeho autentický příklad, hodný následování i 55 let od jeho úmrtí († 19. 6. 1968, Nitra), je nemalým povzbuzením pro člověka nynější doby. V těchto souvislostech se nechme inspirovat slovy českobudějovického biskupa Josefa Hloucha, který o svém současníku ve dnech jeho úmrtí vyslovil památná slova: „Srdce se vyčerpalo láskou, tělo vyčerpané bolestí, oči – noci bezesné. Dal Bohu všechno, proto má všechno.“

Závěrem konstatujeme, že představovaná monografie splňuje všechna vědecká kritéria, jak po stránce obsahové, tak formální, přičemž byl splněn její celkový záměr, jak vyplývá z výše uvedených vět.

Patrik Maturkanič

PETER OLEXÁK:

*STRUČNÁ HISTÓRIA VZŤAHOV CIRKVI
A ŠTÁTU*

*(Society for Human Studies, 2022,
350 stran, ISBN 978-80-972913-9-6)*

Rozsáhlou, ale koncizně a čtivě zpracovanou monografii věnovanou vztahům (především katolické) církve a státu publikoval loni docent církevních dějin Peter Olexák z Katolické univerzity nacházející se ve slovenském městě Ružomberok. Jak napovídá samotný název, jedná se o stručný popis. Autor tuto stručnost opravdu striktně dodržel, což však nijako zvlášť neubírá na kvalitě a odbornosti díla. Dějinný rozsah, který pro své zkoumání Olexák zvolil, pokrývá prakticky celé dějiny křesťanství prvními staletími počínaje a pontifikátem sv. Jana Pavla II. konče. Kdyby se měl autor věnovat detailně každému sto-

letí, musel by knihu bezpochyby rozdělit do několika svazků, což by byl v současné době monumentální a finančně i čtenářsky náročný projekt.

Ve stávající podobě je kniha rozdělena do 21 víceméně stejně dlouhých kapitol, z nichž většina pokrývá přibližně jedno století, byť – pochopitelně – existují mezi nimi zásadní tematické i časové přesahy. Text samotný je téměř zcela prost jazykových či stylistických nedostatků. Z formálního hlediska poněkud netypické je zařazení „slova na závěr“ (čili závěru, v němž autor zmiňuje i dva poslední papeže, tj. Benedikta XVI. a Františka) až za seznam zkratek, jmenný rejstřík a seznam zdrojů.

Publikace, jejíž jednotlivé kapitoly posoudila trojice odborníků, je sice zakořeněna primárně v historii, ale jistým způsobem je také interdisciplinární. Svě si v ní určitě najdou i zájemci o diplomacii, politologii, teorii a dějiny práva či politické myšlení. Díky jejímu přehledovému charakteru lze monografii využít také jako učební text, typově především bakalářského stupně humanitně orientovaných oborů (např. světové dějiny, církevní dějiny, dějiny diplomacie, mezinárodní vztahy apod.). Velmi dobře je v ní popsána dynamika (a často také tragika) vztahů mezi reprezentanty Apo-

štolského stolce a panovníky, ale také problematika „teorie dvou mečů“ a dalších dobových politických teorií, které měly za úkol obhajovat tu papežskou, jindy zas panovnickou nadřazenost v politických otázkách. Dalším pozitivním rysem je, že autor si v celém textu udržuje střízlivý analytický odstup, nevkládá do textu hodnotící soudy a nepřesvědčuje čtenáře o pravdivosti či správnosti jednání té či oné soupeřící strany.

Nad výše zmíněnou stručností autorova výkladu, kde z mohutného úseku dvoutisíciletých dějin křesťanství nebylo opomenuto nic podstatného z analyzované látky, je nutno vyjádřit upřímný obdiv. Olexák svou erudici projevil prakticky ve všech časových obdobích; napříč textem se pevně drží vytyčené koncepce, nezabíhá do zbytečných detailů a nerozebírá podružnosti. Byť v některých případech si hutnost textu vyžaduje zvýšenou čtenářskou pozornost, a to například u pasáží, kde se na krátkém textovém úseku střídá v rychlém sledu několik historicky po sobě následujících osobností. S tímto jevem se lze setkat např. na s. 220 a 221, kde v několika odstavcích čteme o postavách papežů a protipapežů Klementa VII., Bonifáce IX., Alexandra V. a Řehoře XII., jejichž působení pokrývá časový úsek kolem 37 let. Je rovněž

trochu na škodu věci, že u zmínek příslušných dějinných událostí autor častěji neodkazuje na již existující a dostupnou slovenskou, potažmo českou odbornou literaturu. Pro zájemce by takováto doporučení o tom, „kam šáhnout“ v případě zájmu o problematiku, byla jistě užitečná. I když – a to je nutno jedním dechem dodat – je rozsah použité odborné literatury úctyhodný, přičemž se jedná také o cizojazyčné práce a prameny, včetně těch latinských, což je u historika církevních dějin v podstatě samozřejmostí.

Na závěr konstatujme, že je trochu škoda, že kniha – jinak velmi hezky graficky zpracovaná a vázaná ve tvrdé vazbě – nevyšla v nějakém renomovaném (vědeckém) nakladatelství, ale jenom v menším a nepříliš známém, které se na internetu popisuje jako „sdružení odborných a vědeckých pracovníků, příznivců, podporovatelů a zájemců o humanitní vědy a kulturu“. V souvislosti s tím je také s podivem, že nikde v knize nelze nalézt místo vydání. Uvádí se pouze název a sídlo tiskárny (Turany). Není zcela jasné, zda místo tisku je totožné s místem vydání, tedy se sídlem nakladatelství.

Marián Sekerák

GRÉGOR PUPPINCK:

LES DROITS DE L'HOMME DÉNATURÉ

(Paris: Les Editions du Cerf, 2018,
297 stran s dodatky a bibliografií,
ISBN 978-2204-11793-7)

Představují lidská práva konstantu? Jak se v poslední době změnilo jejich pojetí (a počet)? Vycházejí knihy o jejich instrumentalizaci. Z našeho prostředí zmiňme *Lidské práva ohrožené mocou a relativizmom* (Prešov: Michal Vaško, 2007) od Janne Haalandové Matlaryové, z mezinárodního pole *Rights as Weapons: Instruments of Conflict, Tools of Power* (Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2019) z pera Clifforda Bobba.

Zajímavým aspektem posunů v pojetí lidských práv se zabývá právník Grégor Puppink (nar. 1974, člen římskokatolické církve), autor několika knih. Vychází i z vlastních pracovních zkušeností v Evropském centru pro právo a spravedlnost, které zastupuje na jednání Evropského soudu pro lidská práva a OSN. Upozorňuje, že práva formulovaná krátce po 2. světové válce byla založena na myšlence souladu člověka a jeho přirozenosti, zatímco od doby, kdy se objevilo právo na umělý potrat či eutanázii, stojí s jeho přirozeností v rozporu, a dnes, kdy se hovoří o právu na změnu pohlaví

apod., zacházejí za horizont lidské přirozenosti: jde o tzv. transhumánní práva. Těmito zásadními postřehy v předmluvě (s. 9–11) své knihy poskytuje autor čtenáři dobrý „rozjezd“, aby se do ní začel, s nadějí, že v ní nalezne další, podobně hutné a pozoruhodné.

Její první část (s. 13–79) uvádí do celé problematiky pojednávajíc o ambiguitě lidských práv jako jejich zásadním rysu. Popisuje jejich vývoj od roku 1648 a posléze se podrobněji věnuje období kolem roku 1948, kdy vznikly právní dokumenty mezinárodního dosahu, např. Všeobecná deklarace lidských práv, jejichž tvůrci chtěli zamezit nadvládě státu či národa nad rodinou a jednotlivcem, jak ji uzákonila a po dobu sto padesáti let svým vlivem upevňovala Deklarace práv člověka a občana (1789). Autor připomíná a přibližuje ideový směr personalismu, který se odrazil ve formulacích Všeobecné deklarace lidských práv a dalších podobných dokumentů. Figuruje v nich pojem „lidské důstojnosti“ jako zdroj lidských práv, avšak vykazuje zásadní nejednoznačnost: je definován absolutně, a ne vztahově (s. 39). Také není jasné, v čem tkíví podstata této důstojnosti. Na jedné straně je zde koncept lidské osoby vycházející z křesťanství: její důstojnost je darem Stvořitele a týká

se celku duše a těla, přičemž člověk své určení realizuje v návaznosti na širší jednotky, kterých je součástí: manželství, rodiny, společnosti. Naproti tomu je zde pojetí spiritualisticko-materialistické: důstojnost člověka vyplývá pouze z jeho ducha, poněvadž tělo představuje stránku animální, méně hodnotnou. Jednotlivce má rozvíjet svého ducha a musí postupovat proti tělu a konfiguracím s ním spjatým (manželství, rodině), které mu brání v rozletu. Je škoda, že G. Puppínck neobjasňuje, proč tyto právní dokumenty neposkytují možnost skutečné volby mezi dvěma koncepcemi člověka, i když tak pojmenoval poslední, třetí kapitulu (s. 63–79), první části své knihy: Absence skutečné volby mezi dvěma pojetími člověka. Hovoří v ní totiž o nedostacích formulací některých prohlášení zmíněných dokumentů. Ale proč by právní dokumenty měly nabízet možnost volby různých pojetí člověka?

Druhá část (s. 81–191) nese název Osvobození a suverenita jednotlivce. Líčí utváření lidských práv ve smyslu jejich zaměření proti tělu jako konstituci člověka, proti lidské přirozenosti. Nyní autor poukazuje na to, že během sedmdesáti let se lidská práva povlovně stala nástrojem antidemokratického útlaku, který člověka

zbavuje zakotvení rodinného, náboženského, kulturního, národního. Jsou zneužívána ve jménu individualismu a individualistických požadavků založených na zhýralosti a smrti (s. 84). Jak to, že praktiky, které byly v poválečné době do značné míry zakázány (rozvod, antikoncepce, homoerotismus apod.), se dnes se staly občanskými právy, a stíhána je naopak jejich kritika? Autor spatřuje příčinu tohoto stavu v odmítnutí Boha jako zjeveného Stvořitele (s. 86), čehož důsledkem je změna chápání lidské důstojnosti. Ta již nespočívá v jednotě těla a ducha, ale pouze v duchu, který tělem disponuje. Záleží tedy, co tento duch chce, k čemu tíhne. Dalším předpokladem nově koncipovaných práv je nedotknutelnost soukromí, ovšem ne nutně v intencích dobra, obecného, rodinného či společenského, ale libovlnosti (nebo libovůle) a svobody rozhodování subjektu, i proti zmíněnému dobru.¹ Třetí spočívá v rozšiřování

nároků a „nadvlády“ subjektu a (jeho) soukromé sféry do oblastí považovaných doposud za veřejné (s. 95). Zde by čtenář čekal bližší rozvedení (příčin a podmínek umožnění i průběhu a forem) této subjektivizace reality a prosazování iluze a/nebo ideologie na její úkor, na úkor její objektivitu. Čtvrtým předpokladem předmětné změny je sentimentální a relační pojetí rodiny namísto strukturálního (s. 98, 101–102). Tím se uzavírá první kapitola druhé části. Následuje druhá (s. 105–165) s vylíčením oněch nových práv: právem disponovat svým tělem počínaje, přes právo na umělý potrat, na sexuální svobodu a multidimenzionálním právem na dítě konče. Pisatel nejprve uvažuje o východiscích těchto práv, mezi která patří individuální autonomie a autodeterminace. Své vývody v této podkapitole (s. 112–162) zakládá na obsahu soudních procesů, proběhnuvších zejména před Evropským soudem, jenže s ním čtenáře neseznamuje. Soudní dvory a spory jsou dozajista legitimním polem, kde se formuje obecné smýšlení a kde dochází k důležitému dění společenského dosahu. Druhou část uzavírá třetí kapitola (s. 167–191) předestírající filozofickou analý-

1 R. Říčan před více než sedmdesáti lety napsal: „Pak se pojetí ostatní svobody každého jednotlivce vypjalo v liberalismu a kapitalismu tak velice, že se poznalo, jak svoboda jednotlivce musí mít své meze, aby neuškodila celku. To právě je otázka našeho pokolení, jak najít pravé vyvážení obojího oprávněného zájmu: aby byl svoboděn a aby prospíval celek a aby nebyla ztracena občanská svoboda jednotlivce těžce vydobytá v nedávných pokoleních.“ Srov. Rudolf

Říčan, *Svobodní křesťané*, Praha: YMCA 1947, s. 11.

zu pojetí člověka jako předpokladu oné druhé fáze pojetí lidských práv. Dovídáme se o pozitivistickém ideovém pozadí nových lidských práv, o pojetí jednotlivce jako individualisty, o důstojnosti člověka definované v protikladu k jeho přirozenosti, kterou musí překonat a potlačit jeho vůle. K ní se přesouvá faktor svrchovanosti, dříve vyhrazený Bohu.

Třetí část (s. 193–286) knihy je pojmenovaná Transhumánní práva: moc a odcizení. Transhumanismus je směr reflektující snahy o změny lidské identity. Představuje další stádium postupu ve vztahu k lidské přirozenosti, tentokrát s cílem ji přesáhnout, korigovat a redefinovat, změnit, přičemž v dnešní době se transhumanismus realizuje ve spojení s technologií, lidskými právy, evolucionismem, individualismem i komercialismem. Autor skicuje mj. historickou perspektivu transhumanismu, v níž figuruje Voltaire, J. J. Rousseau, F. Nietzsche, P. T. de Chardin a Julian Huxley. G. Puppínck uvádí (s. 208–219) konkrétní zákony a kauzy spjaté s transhumanistickými postupy a naznačené dění vyhodnocuje v širší perspektivě filozoficko-teologické: zachycuje koncepty odrážející se v těchto postupech a jejich juristickém zdůvodňování. Všimá si pojetí

člověka, transhumanismu jako progresivistické ideologie, jež nahradila teologii a v lidskoprávním uchopení potlačuje přirozenost, například v oblasti rodičovských práv na výchovu dětí anebo svobody svědomí, pokud jde o nesouhlas s umělými potraty či se svazky osob stejného pohlaví. Autor podotýká, že občanská práva jsou dnes univerzálním náboženstvím (s. 245). Touto myšlenkou začíná třetí kapitola (s. 245–270) třetí části. Hovoří o důsledcích a/nebo projevech lidských práv hledaných a rozvíjených jako extenzi lidské svobody a práva na soukromý život, kdy se žadatel domáhá něčeho, co je v legislativě jednotlivých států (častokrát) zakázáno. Podle autora dochází rovněž k ignorování či eliminaci lidu jako nejvyšší instance politického rozhodování v daném státě, a to ve jménu konceptu demokracie postaveného na hodnotách tolerance či rovnosti. Lidská práva jsou nástrojem v rukou mnohých nadnárodních organizací k prosazování celosvětové morálky, proti níž postupně nebude odvolání (s. 254–255), a také pokroku chápaného jako pozvolné osvobození jednotlivce, zejména ze svérací kazajky jeho přirozenosti, ale také tradic a jiných forem diskriminace či nerovnosti (s. 259). Jenže ne každý krok osvobození zname-

ná automaticky pokrok a ne každý pokrok je v souladu s právem a spravedlností (s. 263–264).

V závěru (s. 271–286) se dočteme o odporu proti načrtnuté dualistické ideologii, který vyvěrá ze samotné lidské přirozenosti, z její podstaty, její konkrétnosti, a tedy jistě nepoddajnosti. Kladou jej občané, vlády nebo církve, např. pokud jde o reakci na kauzu Lautsi versus Itálie, týkající se odstranění křížů ve školních třídách v důsledku stížnosti na porušení ideologicko-náboženské neutrality státu. Zmíněnému odporu musel čelit Evropský soud. Autor konstatuje, že právo nelze stavět jen na zájmu jednotlivce, nýbrž je třeba je utvářet s ohledem na společnost, širší kontext a lidskou přirozenost. Naplnění smyslu života člověka spatřuje v dobru, širším dobru, na němž může participovat, nikoli v jeho právech.

Následuje seznam soudních kauz (s. 287–291), na něž se G. Puppinck odvolává. Rozčlenil je podle instancí, které se jimi zabývaly. Za ním (s. 293) nalezneme přehlednou, užitečnou a podnětnou tabulku shrnující rozdíl v základním pojetí lidských práv, jak o nich čteme již v předmluvě, čili přirozených práv člověka, práv jednotlivce, která jsou vůči lidské přirozenosti antagonistická, a práv, která zacházejí za její hra-

nice. Z kritérií, podle kterých jsou tato pojetí posuzována, uveďme: ideové zakotvení, smysl a účel lidských práv, vztah mezi duší a tělem, zdroj důstojnosti člověka, vztah k Bohu, vztah ke státu atd.

Puppinckova kniha je zajímavá,² napínavá, podnětná až provokativní. Její obsah připomíná strom, jehož kořeny, kmen, větve a ovoce se autor snaží popsat, pochopit a zároveň nasvětlit jejich propojení.

V první části skutečně naplňuje, co si předsevzal: poukázat na rozporuplnost lidských práv s ohledem na nejasné ukotvení konceptu lidské přirozenosti, který v nich figuruje. Snad mohl přiblížit, jak silně ony mezinárodní úmluvy o lidských právech ovlivnily (a mohly ovlivnit) legislativu jednotlivých států. Také není zcela zřejmé, jakou míru individualismu či personalismu lze z těchto deklarací vyčíst. Bylo by na místě, kdyby prošel jejich jednotlivé oddíly a na tomto základě své závěry doložil. Když například hovoří o personalismu, dotýká se Všeobecné deklarace lidských práv, ovšem jen letmo, zatímco

2 Zmiňme například postřeh, že dříve měla lidská práva defenzivní charakter, chránila člověka před státem, dnes ofenzivní, za účelem získání svobody k rozšíření moci jejich uplatňovatelů (s. 127).

v úsecích o lidské důstojnosti založené jen na duši a vůli člověka, s vyloučením jeho přirozenosti, se odvolává na myšlení a díla Juliana Huxleyho a na vývody Pierra Le-comtea du Noüy (s. 57–58), které pak rozvíjí, ale na žádný globálně závazný dokument. Struktura jeho výkladu připomíná „patch-work“. Tyto kritické komentáře nezpochybňují skutečnost, že pisatel mnohokrát odkazuje k literatuře týkající se přípravných prací spjatých se zmíněnými úmluvami.

Je správné a důležité, že autor věnuje druhou část své knihy antropologickým předpokladům a východiskům nového, posunutého a posouvaného pojetí občanských práv. „Pohyb“, ve kterém jsou, svědčí o „pohybu“ kolem (sebe)pojetí a o (sebe)utváření subjektu, který se jich dožaduje. Puppinkovy postřehy a vývody jsou pozoruhodné, zásadní a jeho kapitola je vhodně vystavěna a opřena jak o právnické (soudní) zdroje, tak o filozofickou, psychologickou, teologickou a další literaturu. Otázkou je, co by na jeho argumentaci řekli jeho odpůrci a/nebo jak by se vyrovnával s vysvětleními, proč někteří lidé žádají daný zákrok či postup a dokonce jsou přesvědčeni, že na něj mají právo a že by měl být zahrnut mezi lidská práva. I v této souvislosti je možno se například ptát,

zda u jednotlivce, který usiluje o naplnění určité netradiční skutečnosti (v duchu oněch nových lidských práv, namířených proti přírodě a přirozenosti), předchází touha rozumu (s. 108). Člověk si přece dokáže zdůvodnit všechno. Dá se rozum od touhy oddělit? Čím je daný rozum definován?

A nyní k třetí části knihy. Myšlenka odcizení, v němž, podle autora, onen dopad spočívá, je pozoruhodná, ba znepokojivá, a pisatel se snaží zachytit jeho různé podoby. Jednotlivé části jeho argumentace čtenáře častokrát podněcují k jejich domýšlení, rozvíjení, případně zpochybňování. K fenoménu odcizení lze namítnout, že jestliže člověk dosáhne v oblasti transhumanismu svého, prožívá asi hlubší a intenzivnější setkání, sblížení se sebou samým, protože jednal podle svých představ, velmi specifických, a naplnil je. Autor někdy vyukovává s tezemi těžkého kalibru, které ponechává ne-vysvětleny, nedoloženy, ve stádiu náznaku, například s tvrzením, že při uplatňování transhumanismu v oblasti lidských práv se politická správa dostává do fáze predemokratické a klerikalistické, kdy se moc vkládá do rukou odborníků a mudrců (s. 223).

Téma, které si autor pro svou knihu zvolil, není čistě akademické, ale také aktuální a prakticky

i bytostně závažné. To se odráží rovněž v jejím závěru a v jeho postoji, který ostatně dával najevo v průběhu celé své argumentace: nehodlá jít směrem posunu v oblasti lidských práv, vůbec lidé obecně by neměli. Je pochoptelné, že skutečnost kritických reakcí na rozhodnutí Evropského soudu hodnotí vstřícně. Jistě, různé subjekty mají právo na odezvu, ale soudcové se řídí určitými normami a kritérii tak jako tak. Nakolik je možné hodnotit jejich antropologická a jiná, asi i osobní, východiska a nakolik ovlivňují jejich výnosy? Za jakých podmínek by je mohli změnit? G. Puppincck upozorňuje, že je mnoho těch, kdo nechtějí přijmout kroky a zásahy deformující přirozenost (s. 281). Ale kdo je k tomu nutí? A když konstatuje, že dobro člověka spočívá v naplnění jeho přirozenosti (s. 284), je možno oponovat, že ta je nevyzpytatelná a omezená. Nemá někdy smysl usilovat o její větší regulaci s cílem vyhnout se jejím negativním, patologickým projevům a podobám?

Stěžejní idea knihy je nosná. Důležitá je ta širší hodnotící perspektiva zachycující proměny v chápání lidských práv. Rozdělení knihy je konzistentní. Autor vykazuje nejen znalost právních sporů a zdrojů, ale také filozofické a další literatury. Rozvinul urči-

tou metateorii práva. Jeho záběr, pokud jde o zmiňované soudní procesy, je transevropský. Mohli bychom kriticky poznamenat, že jeho argumentace postrádá zamýšlení nad tím, zda ona „nová práva“ jsou skutečně právy, zda nepředstavují „speciální přání“ nazvaná právy a/nebo do jaké míry takovéto snahy a tendence plynou z neomarxismu. Pokud jde o klady jeho díla, také jsme naznačili, že obsahuje mnoho právních, antropologických, filozofických a dalších impulsů; autor své mnohé postřehy nerozvádí, nedotahuje do konce – jeho kniha však není školní kvalifikační práce. Navíc je tento „nedostatek“ pro čtenáře užitečný, až dobrodružný, poněvadž jej pobízí k samostatné myšlenkové práci a realizaci „svého podílu“ na Puppincckově knize nebo na její „nadstavbě“. Puppincckova kniha je možná kontroverzní, staví se proti vlivným tendencím v současné politice a současném myšlení a vyzývá k odporu proti nim, a tím také k opuštění určité komfortní zóny (v konformním) odstupu. To se může jevit nepopulární a nevelikodušné, ale historická zkušenost učí, že politika appeasementu a containmentu nepředstavovaly ten nejlepší postup. Každopádně kniha může být referenčním bodem z hlediska tématu, který

traktuje. Doufejme, že si ji přečetli a přečtou mnozí, včetně těch, kdo mají možnost ovlivnit, aby vítězilo nejen právo, ale spravedlnost.

Marek Říčan

STANISLAV OREČNÝ:

ZAKORENENÍ V BOŽOM SLOVE,
PREMENENÍ DUCHOM SVĚTÝM.
REAKTUALIZÁCIA SPIRITUALITY
SPOLOČNOSTI BOŽIEHO SLOVA V 21.
STOROČÍ

(Trnava: Dobrá kniha, 2022, 292
stran, ISBN 978-80-8191-365-5)

Druhý vatikánsky koncil vo svojej obnovennej ekleziológii vo vieroučnej konštitúcii *Lumen gentium* priniesol nový pohľad na iné náboženstvá, v ktorých vyzdvihol možnú cestu k spáse. Otvoril cestu k ekumenickému dialógu s odlúčenými kresťanskými cirkvami a medzináboženský dialóg najmä s veľkými svetovými náboženstvami. Napokon s úctou sa vyjadril o ateistoch a prehĺbil chápanie slobody svedomia a vyznanie v osobitnej deklarácii *Dignitatis humanae* o náboženskej slobode. Tým sa zásadne zmenila základná motivácia misijného pôsobenia Cirkvi, ktorá bola pred koncilom nesená úsilím o záchranu duší,

ktoré sa inak ženú do večnej záhuby. Konciloví otcovia si boli týchto skutočností dobre vedomí, keď vydali medzi inými aj dekrét o primeranej obnove rehoľného života *Perfectae caritatis*, ktorý vyzval inštitúty zasväteného a apoštolského života k vnútornej obnove v duchu koncilového učenia, ktoré zdôraznilo prameňom. To boli impulzy, ktoré viedli aj v jednej najvýznamnejších misionárskych kongregácií, v Spoločnosti Božieho Slova k obnove vlastnej spirituality. Stanislav Orečný vo svojej práci poukazuje, že aktualizácia duchovnosti kongregácie je nevyhnutným predpokladom ďalšieho jej duchovného rozvoja a jej členov na jednej strane a na strane druhej i celej Cirkvi, čo implicitne zahŕňa aj jej misijnú službu.

Monografia je rozčlenená do štyroch kapitol. Prvá kapitola predstavuje historicko-spirituálne vovedenie do života zakladateľa a Spoločnosti Božieho Slova (ďalej iba SVD) v jej začiatkoch a v súčasnosti. Venuje sa detailnejšie biograficko-duchovnému profilu Arnolda Janssena a vývinu jeho spirituality, ranocirkevným prameňom jeho myslenia,¹ pohľa-

1 Miloš LICHNER, „Some Patristic Inspirations for the Theological Study of Spirituality,“ *Spirituality Studies* 6, č. 2 (2020): 41–46.

du na Spoločnosť Božieho Slova (ďalej SVD) v duchovnej a štruktúrálnej rovine a napokon jej vízii v 21. storočí na podklade učenia daných generálnych kapitúl v období rokov 2000–2018.

Druhá kapitole predstavuje reaktualizáciu trinitárnej spirituality SVD, ktorá vychádza z predstavenia tejto duchovnosti u zakladateľa ako jadra duchovnosti kongregácie. Ukazuje prehľad na tému modlitby Arnolda Janssena v rozvoji trojičnej spirituality Spoločnosti a na jeho neúnavný apoštolát pri rozvoji tejto duchovnosti SVD. Osobitne predstavuje trojičné akcenty v Konštitúciách SVD z obdobia počas zakladateľovho života, z pokoncilovej doby a napokon v ich súčasnej platnej edícii. Kapitulu uzatvára syntéza výziev pre trinitárnu spiritualitu rehole v súčasnosti.

Tretia kapitola sa venuje téme reaktulizácie kristocentrickej spirituality v Spoločnosti. Táto duchovnosť je tu súhrnne označená názvom „spiritualita Božieho Slova“, čo v sebe zahŕňa zbožnosť voči Božiemu Slovu, Božskému Srdcu a Eucharistii. Každá z týchto duchovností je predstavená najprv prostredníctvom jej chápania a významu v živote zakladateľa, vo vybraných Konštitúciách SVD, vo vízii kongregácie v 21. storočí a napokon skrze definované vý-

zvy pre danú spiritualitu Spoločnosti dnes.

Štvrtá kapitola sa venuje reaktualizácii pneumatologickej spirituality SVD. Najprv predstavuje túto duchovnosť ako vrchol spirituality zakladateľa a jej vzťah k ostatným skúmaným pilierom jeho duchovnosti. Potom bližšie analyzuje vplyv Arnolda Janssena na rozvoj pneumatologickej spirituality SVD a pneumatologické akcenty v Konštitúciách Spoločnosti zo zakladateľovej a pokoncilovej doby.

Na spiritualitu Arnolda Janssena mal zásadný vplyv jeho otec Gerhard, ktorý deťom hovoril s veľkým nadšením a prejavoval láskyplnú a oddanú úctu k všemohúcemu a milujúcemu Bohu ako Trojici a k trom božským osobám, najmä k Božiemu Slovu a Duchu Svätému. Počas večernej modlitby v zimných mesiacoch a počas búrok si rodina spolu čítala prológ evanjelia sv. Jána. Otec Gerhard to považoval za najmocnejšiu modlitbu. Svojim deťom často vysvetľoval, ako Duch Svätý prináša pokoj rodinám a duším, ako napĺňa srdcia veriacich radosťou z plnenia Božej vôle a konania dobra a ako požehnáva polia a lúky. Plniť Božiu vôľu, plniť si svoje povinnosti a Božie prikázania bolo pre neho životne dôležitou otázkou. Vysvetľoval

tiež učenie listov svätého Pavla, čítaval nahlas život svätých a listy misionárov ako hrdinov viery, ktorí obetovali všetko pre Boha. Výchovu zo strany otca môžeme považovať za prísnu. Prevažoval v nej katechetický charakter. Deti si svojho otca veľmi vážili a mali ho radi.

Matka rodiny, Anna Katarína, bola v rodine známa ako veľká ctiteľka Eucharistie, modlitby a mariánskej zbožnosti. Chodievala do kostola aj cez týždeň, pravidelne si vykonávala svätú spoveď a prijímala Eucharistiu každú nedeľu, čo v tých časoch nebolo bežné. v srdci prechovávala veľkú lásku k pobožnosti Krížovej cesty.

Jedným z prvkov, ktorý napomáhal rozvoj a prehĺbenie Arnoldovej spirituality, bol Apoštolát modlitby. Tento apoštolát založený a ovplyvnený jezuitmi nebol nosným impulzom, ale skôr inšpiráciou, ktorá mu pomohla vidieť nové perspektívy v pastorácii. Chcel predovšetkým rozvinúť ducha modlitby príhovoru, aby ľudia predniesli svoje obvyklé modlitby na úmysly Ježiša Krista a celej Cirkvi a takýmto spôsobom mohli začať dialóg s Bohom o zámeroch svojho života i Cirkvi. Medzi tým, čo kázal a žil, bola jasná zhoda. Modlitbový život, v ktorom bol zakorenený od detstva, mu umožnil vidieť nad rámec vlastných

ľudských nedostatkov, čeliť ťažkostiam a nedorozumeniam, oslobodiť sa od bezpečia a prijímať nové výzvy. Všetku svoju činnosť zamerlal na Boha, nie na seba.

Autor knihy nám odhaľuje proces, ktorým prešla SVD v obnove svojej spirituality,² v návrate k prameňom a v prehĺbení spirituality Arnolda Janssen v duchu Druhého vatikánskeho koncilu. Sviežosť jeho spirituality sa odhaľuje v jeho krátkych i dlhších modlitbách, ktoré nedosahujú literárne výšiny veľkých mystikov, ale vyjadrujú osobné prežívanie misionára, ktorý bol viac prakticky zameraný v čom ho zaiste ovplyvnilo aj jeho štúdium matematiky, prírodných vied a filozofie.

Ladislav Csontos

2 Stanislav OREČNÝ – Miloš LICHNER, „La spiritualità cristocentrica di Sant'Arnoldo Janssen: Una bellezza multidimensionale. The Christocentric spirituality of St. Arnold Janssen: A Multidimensional Beauty,“ *Nurt SVD* 151, č. 1 (2022): 128–148.